

درس‌های نهج البلاغه

برای

امام

نوشتن کتاب‌های مفید، اختراع و دانش آموزان برگزیده رشته‌های گوناگون تشویق می‌کنند و جایزه‌های گران‌بهایی به آن‌ها می‌دهند. قرآن مجید در آیات فراوانی پاداش‌های عظیمی برای مؤمنان صالح در روز قیامت بیان می‌کند؛ پاداش‌هایی که فوق تصور انسان‌هاست. حتی پاداش‌های مادی دنیوی نیز برای آن‌ها در نظر گرفته است.

کلام امام علی (علیه السلام) در اینجا نیز به روشنی از بهره‌گیری از این روش حکایت می‌کند. البته هر یک از این سه روش به گروه خاصی مربوط است و همه این‌ها در همه موارد جواب نمی‌دهند. معلمان و مربیان باید کاملاً آگاهانه عمل کنند و افراد را به خوبی بشناسند و بدانند هر فردی یا هر گروهی را با کدام یک از این طرق باید از کار بد بازداشت و به کارهای نیک موردنظر هدایت کرد.

* حکمت ۱۷۸

تربیت را از کجا شروع کنیم؟

امام (علیه السلام) در این کلام نورانی راه پاک کردن سینه‌های مردم را از نیت‌های سوء در باره یکدیگر نشان می‌دهد و می‌فرماید: «کینه و بدخواهی دیگران را از سینه خود درو کن تا بدخواهی به تو از سینه دیگران ریشه کن شود»: (أُحْصِدِ الشَّرَّ مِنْ صَدْرٍ غَيْرِكَ يَقْلَعُهُ مِنْ صَدْرِكَ). بسیار می‌شود که افراد به دلیل سوءظن یا حسادت یا اصطکاک منافع، نیت‌های سوئی در باره انسان در دل می‌پروراند. چگونه می‌توان آن‌ها را از میان برداشت؟ امام می‌فرماید: «از خود شروع کن. ابتدا به قلب خویش مراجعه کن و بین آیا نیت سوئی در باره دیگران داری یا نه؟ اگر داری، آن را از سینه‌ات پاک کن. چیزی نمی‌گذرد که خواهی دید سینه دیگران نیز از نیت‌های سوء در باره تو پاک شده است. این مطلب دو دلیل

در این شماره از مجله، حکمت‌های ۱۷۷ و ۱۷۸ مطرح می‌شوند که از جمله حکمت‌های بسیار زیبای نهج البلاغه هستند. فایده صوتی آن‌ها نیز که تحلیل دقیق یکی از اساتید در راستای تربیت دانش‌آموزان است، همراه شده است. معلمان عزیز با الهام از این حکمت‌ها، زمینه‌علاقه‌مندی دانش‌آموزان به مطالعه و تحقیق در زمینه نهج البلاغه و عمل به آن را فراهم کنند.

* حکمت ۱۷۷

پاداش دادن به دانش‌آموزان نیکوکار چگونه موجب همراه شدن دیگر دانش‌آموزان می‌شود؟

امام (علیه السلام) در این گفتار حکیمانه به یکی از راه‌های مؤثر بازدارنده نسبت به کسانی که رفتار مناسبی ندارند اشاره می‌کند و می‌فرماید: «گنهکار را با پاداش دادن به نیکوکار (تنبیه کن و) از گناه بازدار»: (أُزْجِرِ الْمُسِيءَ بِثَوَابِ الْمُحْسِنِ)..

* راه‌های بازداشتن بدکاران از کاربرد

نخست اینکه بدکار را مجازات کنند که در کتاب حدود و تعزیرات اسلامی احکام گسترده‌ای با توجه به سلسله مراتب آمده و این گونه مجازات‌ها در تمام دنیا معمول است.

راه دوم آن است که برای بازداشتن بدکاران از کاربرد، به آن‌ها نیکی کند؛ همان گونه که در آیات شریفه از جمله آیه شریفه ۳۴ سوره «فصلت» می‌فرماید: «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ». بدی را با نیکی دفع کن. ناگهان (خواهی دید) همان کس که میان تو و او دشمنی است، گویی دوستی گرم و صمیمی است. «به این ترتیب می‌توان گروهی از بدکاران را شرم‌منده کرد و از کار خود باز گرداند.

راه سوم این است که نیکوکاران را تشویق کنی. هنگامی که بدکاران آن را ببینند، گروهی از کار بد دست می‌کشند، به امید اینکه پاداش نیکوکاران نصیب آن‌ها شود. و به تدریج به کارهای نیک روی می‌آورند. این کار در تمام دنیا معمول است که هر سال گروهی از برترین‌ها را در مسائل علمی،

دارد: نخست اینکه هرگاه انسان نیت بدی در باره دیگران داشته باشد، این حس خواهان خواهد در چهره یا سخنان و افعالش نمایان می شود و همین امر سبب می شود دیگران در برابر او موضعی مشابه بگیرند. اما هرگاه سخنان و چهره و اعمال کسی را از هرگونه بدخواهی پاک دیدند و آثار محبت و خیر خواهی در رفتار و گفتارش دیده شد، آن ها نیز موضع مشابهی خواهند گرفت و رفتار مطلوبی خواهند کرد. بنابراین، برای زدودن کینه ها از سینه ها و بدخواهی ها و نیت سوء دیگران، باید از خودمان شروع کنیم. این یکی از اصول مهم روان شناسی است که تارفتار خود را اصلاح نکنیم و فقط تظاهر کنیم، نباید از دیگران انتظاری داشته باشیم.

دیگر اینکه رابطه نامحسوس، مرموز و پیوندی خاصی در میان دل ها برقرار است و ضرب المثل معروف «دل به دل راه دارد» یک واقعیت است. یعنی هر که را به دل دوست داری، به یقین دان که او نیز تو را به دل دوست دارد. گویی دل ها در پنهانی با هم سخن می گویند و رابطه برقرار می کنند. هنگامی که قلب کسی مملو از بدخواهی به دیگران شود، این پیام به قلب آن ها منتقل می شود و آن ها مقابله به مثل می کنند. این گفتار حکیمانه در واقع چهره دیگری از گفتار پیش از آن است و هر کدام برای زدودن آثار سوء از نیت ها و رفتار و گفتار دیگران، تأثیر خاص خود را دارد.

در شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید تفسیر دیگری نیز برای این کلام حکمت آمیز ذکر شده است و آن اینکه منظور امام (علیه السلام) این است که مردم را به کار نیکی موعظه نکن و از کار بدی نهی منما، مگر اینکه قبلاً خودت آن کار نیک را انجام داده باشی و آن منکر را ترک کرده باشی. زیرا اندر زدهنده ناپاک سخنانش در دل ها اثر نمی کند.

از مهم ترین اصولی که ما به عنوان معلم، مربی و والدین باید مدنظر داشته باشیم، این است که بخش مهمی از دعوت دانش آموزان و فرزندان خود به اسلام، اخلاق و مطالعه از غیر طریق زبان است و بحث های زبانی وقتی اثرگذار خواهند بود که دانش آموزان به معلم و گوینده اعتماد کامل داشته باشند. یکی از علل اصلی موفق نبودن بعضی از استادان، معلمان، مربیان و والدین در جذب مخاطب نیز به همین موضوع مربوط می شود.

تأثیر عمیق «دعوت عملی» از اینجا سرچشمه می گیرد که هر گاه شنونده بداند گوینده از دل سخن می گوید و به گفته خویش صد درصد ایمان دارد، گوش جان خود را به روی سخنانش می گشاید و این سخنان در جان اثر می گذارند. در فرهنگ و ادبیات غنی فارسی هم فراوان دیده می شود: «سخن کز دل برون آید، نشیند لاجرم بر دل»، یا «سخن کز دل آید بود دلپذیر»، و بهترین نشانه ایمان گوینده به سخنش این است که خود قبل از دیگران عمل کند؛ همان گونه حضرت شعیب علیه السلام به مردم می فرماید: من در ترک آنچه شما را نهی می کنم، پیشگام هستم: «و ما ارید ان اخالفکم الی ما انهاکم عنه» (هود/۸۸). ﴿۸۸﴾

بهنیاز

بهنیاز

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه (۱۳۷۸). ترجمه محمد دشتی. انتشارات الهادی. قم.
۳. بهمنیار، احمد (۱۳۶۹). داستان نامه بهمنیاری، انتشارات دانشگاه تهران.